

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXII (2)
BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXII (2)

UDC 39(05)

ISSN 0350-0861

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN
OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY
LXII
No. 2

Editor in chief
Dragana Radojičić

Editor of the Topic
Jadranka Đorđević Crnobrnja

International editorial board
Radost Ivanova, Elephterios Alexakis, Jana Pospíšilová, Karl Kaser, Gabriela Kiliánová,
Milica Bakić-Hayden, Ingrid Slavec-Gradišnik, Marina Martynova, Fernando Diego Del
Vecchio, Kjell Magnusson, Tatiana Podolinska, Peter Finke

Editorial board
Gojko Subotić, Sofija Miloradović, Jelena Čvorović, Srđan Radović, Aleksandra
Pavićević, Lada Stevanović, Ildiko Erdei, Jelena Jovanović

The reviewers
Vojislav Stanovčić, Petko Hristov, Mladena Prelić, Dušan Drljača, Mirko Blagojević,
Gordana Blagojević, Kosta Nikolić, Ljiljana Gavrilović, Jovanka Radić, Rajna
Dragičević, Mirjana Detelić, Milina Ivanović-Barišić, Đorđina Trubarac Matić

Secretary
Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Vojislav Stanovčić, at meeting
of the Department of Social Sciences SASA October 7th 2014

BELGRADE 2014

УДК 39(05)

ISSN 0350-0861

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
LXII
свеска 2

Главни и одговорни уредник
Драгана Радојичић

Уредник Темата
Јадранка Ђорђевић Црнобрња

Међународни уређивачки одбор
Радост Иванова, Елефтериос Алексакис, Јана Поспишилова, Карл Касер, Габриела
Килианова, Милица Бакић-Хејден, Ингрид Славец-Градишник, Марина Мартинова,
Фернандо Диего Дел Векио, Шел Магнусон, Тагиана Подолинска, Петер Финке

Уређивачки одбор
Гојко Суботић, Софија Милорадовић, Јелена Чворовић, Срђан Радовић,
Александра Павићевић, Лада Стевановић, Илдико Ердеи, Јелена Јовановић

Рецензентски тим
Војислав Становчић, Петко Христов, Младена Прелић, Душан Дрљача, Мирко Благојевић,
Гордана Благојевић, Коста Николић, Љиљана Гавриловић, Јованка Радић, Рајна Драгићевић,
Мирјана Детелић, Милина Ивановић-Баришић, Ђорђина Трубарац Магић

Секретар уредништва
Марија Ђокић

Примљено на седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној 7. октобра 2014.
године, на основу реферата академика Војислава Становчића

БЕОГРАД 2014.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
eisanu@ei.sanu.ac.rs
www.etno-institut.co.rs

Рецензент
академик Војислав Становчић

Лектор
Софија Милорадовић

Превод
Соња Жакула
аутори текстова

*Дизајн корица и
техничка припрема*
Атеље, Београд

Штампа
Академска издања, Београд

Тираж
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Часопис Гласник Етнографског института САНУ индексиран је у:
DOAJ (Directory of Open Access Journals); SCIndeks (Српски цитатни индекс); Ulrich's Peri-
odicals Directory.
The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is indexed in: DOAJ (Directory of Open Access
Journals); SCIndeks (Srpski citatni indeks); Ulrich's Periodicals Directory.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) – Београд
: Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 – (Београд :
Академска издања). – 24 cm
Полугодишње
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института САНУ
ISSN 2334-8529 = Glasnik Etnografskog Instituta SANU (Online)
COBISS. SR-ID 15882242

Садржај **Contents**

Тема броја – Истраживање миграција **Topic of the Issue – Migration Research**

Јадранка Ђорђевић-Црнобрња, <i>Ко, где, како и зашто – аспекти савремених миграција у иностраној и домаћој етнолошкој/антрополошкој литератури</i> (2)	11
Jadranka Đorđević-Crnobrnja, <i>Who, Where, How and Why – Aspects of Contemporary Migrations in Foreign and Serbian Ethnological/Anthropological Literature</i> (2)	13
Miroslava Lukić Krstanović, <i>Migration Studies: Ethnology and Policy of the Institute of Ethnography SASA (1947–2014)</i>	15
Мирослава Лукић Крстановић, <i>Истраживања миграција: етнологија и политика Етнографског института САНУ (1947–2014)</i>	33
Јадранка Ђорђевић-Црнобрња, <i>Миграције из Горе крајем двадесетог и почетком двадесет првог века</i>	35
Jadranka Đorđević-Crnobrnja, <i>Migrations from the Gora Region at the End of the 20th and the Beginning of the 21st Century</i>	47
Duško Petrović, <i>Fenomen izbjeglištva u modernom političkom sistemu</i>	49
Duško Petrović, <i>Phenomenon of Refugeeness in the Modern Political System</i>	65
Gordana Blagojević, <i>The Influence of Migrations on the Ethnic/National and Religious Identities: the Case of the United Methodist Church in Banat</i>	67
Гордана Благојевић, <i>Утицај миграција на етнички/национални и религијски идентитет: случај евангеличке методистичке цркве у Банату</i>	80
Varia	
Младена Прелић, <i>Јован Цвијић и прве деценије формирања и институционализовање етнологије као науке у Србији</i>	83
Mladena Prelić, <i>Jovan Cvijić and the Beginnings of Establishing Ethnology as a Discipline in Serbia</i>	97
Ивица Тодоровић, Анђелка Вучетић-Драговић, Анђелко Марић, <i>Компаративни аналитички осврт на најновија генетска истраживања порекла Срба и становништва Србије – етнолошка перспектива</i>	99
Ivica Todorović, Anđelka Vučetić-Dragović, Anđelko Marić, <i>Comparative Analytical Review of the Latest Genetic Studies of the Serbs and the Serbian Population – an Ethnological Perspective</i>	111

Александар Крел, Јадранка Ђорђевић-Црнобрња, <i>Име и знак: лично име као симбол етничког идентитета војвођанских Немаца</i>	113
Aleksandar Krel, Jadranka Đorđević-Crnobrnja, <i>Name and Sign: First Name as a Symbol of Ethnic Identity of Vojvodina Germans</i>	123
Александра Павићевић, <i>Од муње до праха – Смрт, сахрана и посмртна судбина Николе Тесле</i>	125
Aleksandra Pavićević, <i>From Lightning to Dust – Death, Funeral and Post Mortem Destiny of Nikola Tesla</i>	139
Весна Трифуновић, Јована Диковић, <i>‘Миле против транзиције’: друштвене промене и сукоби вредносних оријентација кроз призму једне телевизијске серије</i>	141
Vesna Trifunović, Jovana Diković, <i>‘Mile Versus Transition’: Social Changes and Clashes of Values through the Prism of a Television Show</i>	153
Петрија Јовичић, Ивана Башић, <i>За сликарским потезом: границе женског тела на ‘Акту’ (1956/1957) Зоре Петровић</i>	155
Petrija Jovičić, Ivana Bašić, <i>In Search of a Painter’s Stroke. Female Body Boundaries in Zora Petrović’s Painting ‘Acts’ (1956/1957)</i>	169
Снежана Петровић, Тома Тасовац, <i>Збирка речи Димитрија Чемерићића као извор за етнолингвистичка и етнологишка истраживања</i>	171
Snežana Petrović, Toma Tasovac, <i>The Lexicon Manuscript by Dimitrije Čemerikić as a Source for Ethnolinguistic and Ethnologic Research</i>	180
Ђурђина Шијаковић, <i>Другост варварке: ‘Медеја’ Еурипидова и ‘Медеја’ Велимира Лукића</i>	181
Đurđina Šijaković, <i>The Otherness of a Barbarianess: Euripides’ ‘Medea’ and ‘Medea’ by Velimir Lukić</i>	199
Анђелка Пејовић, <i>Паремije као део етнолингвистичког наслеђа</i>	201
Anđelka Pejović, <i>Proverbs as Ethnolinguistic Heritage</i>	214
Ђорђина Трубарац Матић, <i>За њим и у гору и у воду: семантичко-прагматичка анализа формуле у контексту добровољне брачне отмице</i>	215
Đorđina Trubarac Matić, <i>I will Follow him through Woody Mountains and Water: Semantic-Pragmatic Analysis of a Formula within the Context of Consensual Abduction</i>	233

Сећање/Мемори

Селена Ракочевић, <i>Етнокорeолошка делатност Оливере Младеновић</i>	235
Selena Rakočević, <i>Ethnochoreological Work of Olivera Mladenović</i>	250
Биљана Миленковић-Вуковић, <i>Библиографија др Оливере Младеновић</i>	251

Научна критика и полемика
Discussion and Polemics

Срђан Радовић, <i>(Нова) критика балканистичког дискурса у хрватској етнологији/културној антропологији</i>	289
Александра Павићевић, <i>Књижевност између уметничког дела и историјског сведочанства</i>	292
Срђан Радовић, <i>Етноантрополошко истраживање савременог националног идентитета. Црна Гора након Југославије – динамика идентитета</i>	297
Милош Луковић, Ján Novák, Ján Podolák, Iveta Zuskinová, Milan Margetin: <i>Po stopách valachov v Karpatoch (Monografia)</i>	302
Милена Жикић, <i>Научни допринос жена</i>	306
Ања Абрамковић, <i>Ваиар у пограничју источне и југоисточне Србије</i>	310

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

Срђан Радовић

Нова критика балканистичког дискурса у хрватској етнологији / културној антропологији

Имагологија Балкана већ дужи низ година занимљива је истраживачима у друштвеним и хуманистичким дисциплинама, при чему је овај интерес повезан и са успоном постколонијалне теорије у западним академским заједницама. Неколико деценија уназад је додатно (ре)актуелизиран интерес за научна истраживања и интерпретације кроз различите оријенталистичке и балканистичке парадигме, што је увелико коинцидирало са пропашћу социјализ(а)ма на географски мање-више лоцираном (имагинарном) европском Истоку, те новом етно-националном политичком географијом на просторно (и даље) углавном нелоцираном имагинарном Балкану. Ново академско 'откривање' Балкана догодило се и на самом 'Балкану', те је данас већ бројна стручна литература која се бави оријентализмом и / или балканизмом, а која укључује истраживања и са историјском и са савременом тематиком, те нове теоријске увиде и дискусије. Такав је случај и у хрватској етнологији / културној антропологији, у којој је академски интерес за 'имагинарни' Балкан појачан са успоном балканистичких (и уопште 'антибалканских') дискурса у јавним сферама од почетка деведесетих година, те бард хрватске етнологије Дуња

Рихтман-Аугуштин 1997. поставља следеће питање: „Зашто и откад се грозимо Балкана?“ (Rihtman-Auguštin 2000, 211–255). Одговор на овакво питање је током година давало више етноантрополошких студија у Хрватској (у најновије доба, међу осталима, и Obad 2011 и 2013), а најреценцији допринос овој проблематици даје и једна научна монографија објављена ове године. Књига „Полутани дугог трајања. Балканистички дискурси“, коју супотписују Андреа Матошевић и Теа Шкокић (Matošević i Škokić 2014), најновије је издање библиотеке *Нова етнографија*, Института за етнологију и фолклористику (ИЕФ) у Загребу. Ауторски двојац са ИЕФ-а и Свеучилишта Јурја Добриле (Пула) хвата се кроз 187 страница ове монографије у коштац са симболичко-идентитарним 'вуком' који у преко двадесет година прави пометњу у јавним дискурсима овдашњег поднебља – *lupus in fabula* је наново реанимирани (и реанимализирани) Балкан. Тај 'страшни вук' медијске, политичке, а почесто и академске сцене у транзицијском раздобљу имао је свој велики *come-back* са отпочињањем тзв. постсоцијалистичког периода у нас, наново ускрснувши из историјског културног и политичког депоа у којем је тек при-

видно хибернирао, потврђујући се као, управо, 'полутан дугог трајања'.

Матошевић и Шкокић се у овој књизи баве разнородним питањима (филмом, стрипом, путописом, политичком имагологијом) које тематски уоквирује балкански рам, а теоријски, условно речено и уз критички одмак, балканистичка истраживачка парадигма. Наиме, теоријско-методолошки приступ реченим темама представљен је у уводном поглављу („Полутани дугог трајања: критике балканистичког дискурса“), које је, заправо, врстан теоријски приказ и компетентна расправа о (многобројним) постколонијалним / оријенталистичким / балканистичким приступима у хуманистички и друштвеним дисциплинама. Већ на почетку књиге аутори гађају 'у сриду', дискутујући о појединим теоријским 'тропима' и поставкама, који се, често некритички, репродуцирају кроз шуму балканистичке литературе, дајући на тај начин валидну критику више (каткад веома раширених) поставки, те успостављају властиту истраживачку парадигму, уз помоћ које ће касније у књизи приступити конкретним истраживачким питањима. Тако већ прва глава 'Полутана' открива како пред читатељством није уобичајена балканистичка студија. То је јасно и из другог поглавља, насловљеног као „(Ауто)егзотизација Балкана и етнографија носитеља значења у три примјера седме умјетности“, у којем се критички проматрају три проминентна филмска остварења која црпу / експлоатишу балкански (или ипак балканистички) имагинариј, а за која се тврди да на неки начин представљају „својеврстан умјетнички *итокхолм-*

ски синдром – властито пристајање на репетирање 'жилавог' дискурса те препознавање и препуштање његову ауторитету“ (Matošević i Škokić 2014, 67). Улогу синеаста који презентирају, како Инес Прица (Prisca 2001, 192) одређује *домаћег другог*, аутори „смјештају у домену *überethnografa* (односно – *хисториографа*), чиме се у њихово стварање уцјепљује и сувремена етноантрополошка проблематика – чињење приказаног егзотичнијим но што оно уистину јест те, унаточ 'експликаторним, аутобиографским и документарним' поривима, његово *замљенење*“ (Matošević i Škokić 2014, 70). О 'етнографима' и 'хисториографима', тачније – о 'етнографкињама' и 'хисториографкињама' које на Балкан долазе са стране, из угла феминистичке антропологије говори сегмент „Агенда путовања: феминотопија“. У овом се поглављу расправља о женским путописцима (највише о Едит Дарам и Ребеки Вест), који на Балкану налазе / конструишу својеврсне феминотопије (са специфичним обртом, у којем је 'замишљена' феминотопија, махом напучена балканским мушкарцима, резервисана за само једну жену – саму путосписатељицу), и које је могуће ишчитавати „у кључу империјално-феминистичког дјеловања“ (Matošević i Škokić 2014, 86), којега се овакви путописи тешко, или никако, отресају. Једно другачије путовање, које се парцијално приказује, нема сличних империјалних претензија: стрип-херој Крто Малтезе (истовремено и филмски јунак још једног 'Балкан-филма') уводи нас у поглавље које спаја већ раније у књизи истраживану седму умјетност са оном деветом („*Corto*

Maltese, Суперхрвоје и Сава: стрип јунаци и мас-медијски *кисмет*“). Балканистички дискурс није само (привремено) ’усвојио’ глобалног / западног стрип-јунака, већ је и створио власти-те ликове, пронашавши свој простор у специфичној масмедијској сфери – стрип-продукцији деведесетих година. Како аутори показују, ’ратни’ стрипови *Суперхрвоје* и *Книнце* не само да обилато грабе из балканистичких врела, већ масовно позајмљују и из западне / европске популарне (и стрип) културе (али и из старијег историјског и политичког регистра), чиме су ове етнонационалне херојске ’стрип-утопије’ наративно (и визуелно) повезане са ’националним’ (за чији рачун наводно и бивају створене) једнако мало колико и раније скрутинизирани „империјалне феминотопије“.

Последње поглавље („Јуче крвљу а данас знојем!": Аспекти *балканологије* југославенског раног социјализма“) доноси у етноантрополошко истраживање у нашој регији својеврсну тематску ексклузиву: позитивну имагологију Балкана, стварану у непосредном пораћу четрдесетих година. Имајући у виду рецентну хрватску (и не само хрватску) путању ка ЕУ као симболички „повратак кући“ (уз истовремено одбацивање скоро свега ’балканског’), Шкокић и Матошевић, надовезујући се на Д. Рихтман-Аугуштин (Rihtman-Auguštin 2000), иду трагом Матошевог и Радићевог напредног и еманципацијског гледања на Балкан, истражујући позитиван балкански имагинариј, стваран у годинама по завршетку рата. На основу новинских извора, аутори представљају и тумаче политичку реторику, радне акције и

такмичења, спортске и културне манифестације из четрдесетих година, преко којих се стварала слика ’другачијег’ Балкана (на основу тада актуелног симболичког резервоара социјализма и антифашистичке борбе), не оног који упућује на „детерминизам менталитета“ и „есенцијализацију културе“, већ Балкана као политичког пројекта окренутог будућности. Оваква алтернативна ’балканска етика и естетика’, макар интензивно била јавно присутна у кратком раздобљу показује да ’терор (балканског) идентитета’ (и менталитета), схваћеног на данас преовлађујући начин, не мора значити темпоралну константу. Аутори на концу закључују: „Стога, уколико покушамо сагледати Балкан, управо супротно од готово канонизирани и ’саморазумљиве’ постсоцијалистичке мантре о његовој *културно-цивилизацијској* заосталости, из кута *политичко-идеолошке* повијести, пронаћи ћемо не само снажне аргументе за раскид с пејоративним дискурсима, него и елементе за политичко-економску *авангарду*, нужну заједници чијем прикључењу тепамо као повратку кући“ (Matošević i Škokić 2014, 172). Теа Шкокић и Андреа Матошевић у овој књизи на интригантан начин иду из једне теме у другу, налазећи релевантан заједнички именитељ, при чему балканистичку потку која се провлачи интерпретирају зналачки и критикују скрупулозно. Проблематика ’путописања’, популарнокултурних пракси и др. чини се потенцијално пријемчивом и за неакадемски читалачки круг, но чврста теоријска фундираност истраживања и кохерентан академски стил писања препоручују ову књигу првенствено стручном чи-

татељству. „Полутани дугог трајања. Балканистички дискурси“ је монографија која даје евидентан и теоријски и тематски допринос у овом пољу истраживања, истовремено оснажујући улогу етноантрополошке дисциплине у истраживању балканистичке проблематике. Ради се о књизи која представља корисну допуну већ позамашном корпусу литературе из ове области, истовремено се наслањајући на већ етаблирану ’традицију’ имплементације савремене критичке теорије у хрватској етнологији / културној антропологији.

Лит: Matošević, Andrea, i Tea Škokić. 2014. *Polutani dugog trajanja.*

Balkanistički diskursi. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku; Obad, Orlanda. 2011. „Balkan lights. O promjenama u predodžbama o Zapadu i Balkanu u Hrvatskoj.“ U *Horror-Porno-Ennui. Kulturne prakse postsocijalizma*, uredile Ines Prica i Tea Škokić, 9–31. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku; Obad, Orlanda. 2013. „Pouke iz predsoblja Europe za balkanističku kritiku (i njezine kritičare).“ *Filozofija i društvo* 14: 458–476; Prica, Ines. 2001. *Mala europska etnologija.* Zagreb: Golden marketing; Rihtman-Auguštin, Dunja. 2000. *Ulice moga grada.* Beograd: Biblioteka XX vek.

Александра Павићевић

Књижевност између уметничког дела и историјског сведочанства

Коста Николић, Српска књижевност и политика 1945–1991. Главни токови. Завод за уџбенике, Београд 2012, стр. 485

Уметничко дело је, сматрају многи, сведочанство времена у коме је настало. Не чуди стога што оно представља врсту додатног, а некада и јединог извора за истраживање оних епоха историје о којима историографи нису оставили довољно података. Такође, приликом истраживања појава и периода недовољно временски дистанцираних од истраживача, уметничко дело може постати значајан путоказ за кретање кроз актуелни лавиринт одређене културе. С друге стране, у оваквом процесу, нужно се поставља питање смисла, сврхе и дефинисања уметнич-

ког дела. Наиме, да ли је оправдано ослањати се на његову семантику, која је по дефиницији субјективна, и користити је за објашњавање историјског и друштвеног тока, који би требало да почива на „егзактном“, тј. објективном знању? Да ли је уметност нужно одређена друштвено-историјско-политичким приликама у којима уметник ствара и да ли је ова одређеност њен примарни или само успутни (подразумевајући) печат? Није ли у сржи стваралачког чина настојање уметника да из своје фантазије изнедри *универзалну истину* и учини је читљивом изван